

МИКРОСУҒУРТА РИСКЛАРНИ БОШҚАРИШНИНГ ИННОВАЦИОН МЕХАНИЗМИ СИФАТИДА

Номозова Кумри Исоевна

Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси

ORCID: 0000-0002-6680-5026

kumrinomozova@gmail.com

Аннотация. Мақолада кичик корхоналарнинг riskли фаолияти масалалари, шунингдек, маҳаллий тадбиркорлик субъектларининг хатарларини минималлаштириш мақсадида riskларни бошқариш чоралари ва суғуртадан фойдаланиш муаммолари муҳокама қилинади. Микро суғурта маҳсулотларининг ўзига хос хусусиятлари, уларни тарқатиш каналлари, микро суғурта фаолияти моделлари аниқланди, хорижий тажриба ўрганилди. Кичик бизнес riskларини бошқаришнинг инновацион механизми сифатида микро суғуртадан фойдаланиш зарурлиги асосланади.

Калит сўзлар: суғурта, кичик корхона, кичик бизнес riskларини суғурталаш, riskларни таснифлаш, микросуғурта, микросуғуртанинг хусусиятлари.

МИКРОСТРАХОВАНИЕ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ МАЛОГО БИЗНЕСА

Номозова Кумри Исоевна

Банковская-Финансовая академия Республики Узбекистан

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы рисковей деятельности малых предприятий, а также мероприятия по управлению riskами и проблемы использования страхования в целях минимизации riskов отечественных субъектов хозяйственной деятельности. Выявлены специфические признаки микростраховых продуктов, каналы их распространения, модели осуществления микростраховой деятельности, изучен зарубежный опыт. Обоснована необходимость использования микрострахования в качестве инновационного механизма управления riskами малого бизнеса.

Ключевые слова: страхование, малое предприятие, страхование riskи малого бизнеса, классификация riskов, микрострахование, особенности микрострахования.

MICROINSURANCE AS AN INNOVATIVE RISK MANAGEMENT MECHANISM FOR SMALL BUSINESSES

Nomozova Kumri Isoevna

Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan

Annotation. The article examines the issues of risky activities of small businesses, as well as risk management measures and problems of using insurance to minimize the risks of domestic business entities. Specific features of microinsurance products, their distribution channels, models for implementing microinsurance activities are identified, and foreign experience is studied. The need to use microinsurance as an innovative mechanism for managing small business risks is substantiated.

Keywords: insurance; small business, insurance risks of small business, risk classification, microinsurance, features of microinsurance.

Кириш.

Сўнги 6 йил ичида кичик бизнес сони сезиларли даражада ортиб, ушбу секторнинг мамлакат ЯИМга қўшган ҳиссаси 50% дан ортиқни ташкил этмоқда²⁶. Давлат бизнес шароитларини яхшилаш, кичик бизнесни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш учун турли чораларни кўрмоқда. Имтиёзли кредитлаш дастури ишга туширилди, кредит шартномалари, лизинг шартномалари ва кичик бизнесга бериладиган банк кафолатлари бўйича кафолат фондлари фаолият кўрсатмоқда, бизнесга хизмат кўрсатиш марказлари ташкил этилмоқда. Бироқ, кичик бизнес субъектларининг тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишнинг юқори риск билан боғлиқлиги Ўзбекистонда кичик тадбиркорликни ривожлантиришга тўсқинлик қилувчи омиллардан бири бўлиб қолмоқда. Шу муносабат билан кичик бизнесни юзага келиши мумкин бўлган хавфлардан ҳимоя қилиш масаласи долзарбдир.

Ушбу тадқиқотнинг мақсади кичик бизнес хатарларини бошқаришнинг инновацион механизми сифатида микросуғуртадан фойдаланиш зарурлигини асослашдан иборат. Тадбиркорлик фаолияти ноаниқ иқтисодий муҳитда амалга оширилади. Шунинг учун "тадбиркорлик фаолияти" атамаси "хавф" тушунчаси билан узвий боғлиқдир. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 24-моддасида "Фуқаронинг тадбиркорлик фаолияти" деб номланган бўлиб, унга кўра, фуқаро яқка тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишга ҳақлидир деб белгилаб қўйилган (Кодекс, 1996).

Адабиётлар шарҳи.

Иқтисодчи Р. Кантиллон бу концепция ҳақида биринчи бўлиб ёзган. У рискни тадбиркорликнинг асосий ажралиб турадиган хусусияти деб ҳисоблади (Грубенкова, 2016). А. Смит тадбиркорни бошқариш хавфини ўз зиммасига олган мулкдор деб ҳисоблаган. Шу билан бирга, тадбиркорлик фойдаси эгасига риск учун компенсация ҳисобланади (Ильенкова, 2016). Д. Рикардо, Д.С. Милл ва Б. Сениор "тадбиркорлик хавфи"ни иқтисодий ҳаракатлар натижасида юзага келиши мумкин бўлган зарар ёки унинг математик кутилиши сифатида аниқладилар (Иванова, Козлова, Новак, 2018). Шундай қилиб, хавф мумкин бўлган йўқотишларнинг миқдорий ифодаси ҳисобланади. Ушбу назария классик назария деб ҳисобланади. Бироқ, риск тушунчаси унинг моҳиятини тўлиқ акс эттирмайди. Шунинг учун кейинчалик неоклассик назария ишлаб чиқилган бўлиб, унинг асосчилари А. Маршал ва А. Пигоулар ҳисобланади. Улар рискни нафақат мумкин бўлган йўқотишлар ёки уларнинг математик кутишлари, балки кутилган даражадан фойда миқдорининг оғиши сифатида ҳам аниқладилар (Ильенкова, 2016). Классик назариядан фарқли ўлароқ, неоклассик назария рискни аниқ салбий деб белгиламайди. А. Пигу ноаниқлик ва юқори риск шароитида қўшимча фойда олишда рискнинг рағбатлантирувчи функциясини кўрсатиб берди (Иванова, Козлова, Новак, 2018).

Америкалик иқтисодчи Кнайт (2003) "ноаниқлик" ва "риск" тушунчалари ўртасидаги аниқ чегарани белгилади. Ноаниқликнинг ўзига хос хусусияти ҳодисаларни таснифлаш ва гуруҳлаш имкониятининг йўқлиги, чунки уларнинг ҳар бири ноёб ёки уларнинг сони статистик эҳтимолликни аниқлаш учун етарли эмас. Рискни суғурта қилиш мумкин, аммо ноаниқликни суғурта қилиш мумкин эмас (Najt, 2003). Кейинчалик хавфнинг неоклассик назарияси Ж.М. Кейнс томонидан тўлдирилди, у иқтисодий субъект томонидан рискларни бошқариш тўғрисида қарор қабул қилиш жараёнида психологик компонент мавжудлигини таъкидлади (Иванова, Козлова, Новак, 2018).

Ҳозирги вақтда биз назарий жиҳатларни турли хил иқтисодий фаолият турларида амалий қўллаш учун мослаштириб, олимлар томонидан киритилган назариялар ва

²⁶ Малое и среднее предпринимательство: некоторые факты за 6 лет. [Maloe i srednee predprinimatelstvo: nekotorye fakty za 6 let.] URL: <http://government.ru/info/32155/> (accessed: 10.01.2018).

кўплаб кўшимчалар синтези ҳақида гапиришимиз мумкин. Пинковецкая (2016) тадбиркорлик хавфининг учта даражасини – мақбул, танқидий ва ҳалокатли даражаларини белгилаб, шунингдек кичик корхоналар хавфини баҳолаш усулларини кўриб чиқди. Парасолов (2017) тадбиркорлик rischi тўғрисидаги асосий тушунчаларни ҳамда уларни таснифлаш ва прогнозлаш усулларини ўрганди. Саифуллина (2016) кичик корхоналар riskли фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари ўрганди ва risk омиллариини бошқариш учун махсус ёндашувни ишлаб чиқиш зарурлигини таъкидлайди.

Тадбиркорлик субъектларининг riskларини суғурталаш масалалари Бушуева ва Масюк (2017) асарларида кўриб чиқилган бўлиб, улар ушбу соҳада мавжуд муаммоларни (паст сифатли товарлар, самарали талабнинг пасайиши, "квази-бозор" муносабатлари, суғурталовчи ва суғурта қилдирувчи ўртасидаги зиддиятлар ва бошқалар) аниқлаб берган.

Тадқиқот методологияси.

Ушбу тадқиқотнинг мақсади кичик бизнес riskларини бошқаришнинг инновацион механизми сифатида микросуғуртадан фойдаланиш зарурлигини асослашдан иборат. Тадбиркорлик фаолияти ноаниқ иқтисодий муҳитда амалга оширилади. Шунинг учун "тадбиркорлик фаолияти" атамаси "risk" тушунчаси билан узвий боғлиқдир. Мазкур тадқиқот ишида эмпирик таҳлил ва таққослама таҳлил усулларида фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Келинг, кичик корхоналарнинг хавфли фаолиятининг асосий жиҳатларини ёритиб берайлик.

1. Корхонанинг riskи математик кутиш, фойдани йўқотиш ёки кутилган натижадан оғиш сифатида аниқланиши мумкин (Иванова, Козлова, Новак, 2018).

2. Корхоналарнинг riskларига ташқи ва ички муҳит омиллари таъсир қилади, улар биргаликда ишбилармонлик муҳитини ташкил қилади (Parasolov, Gashokov, 2017).

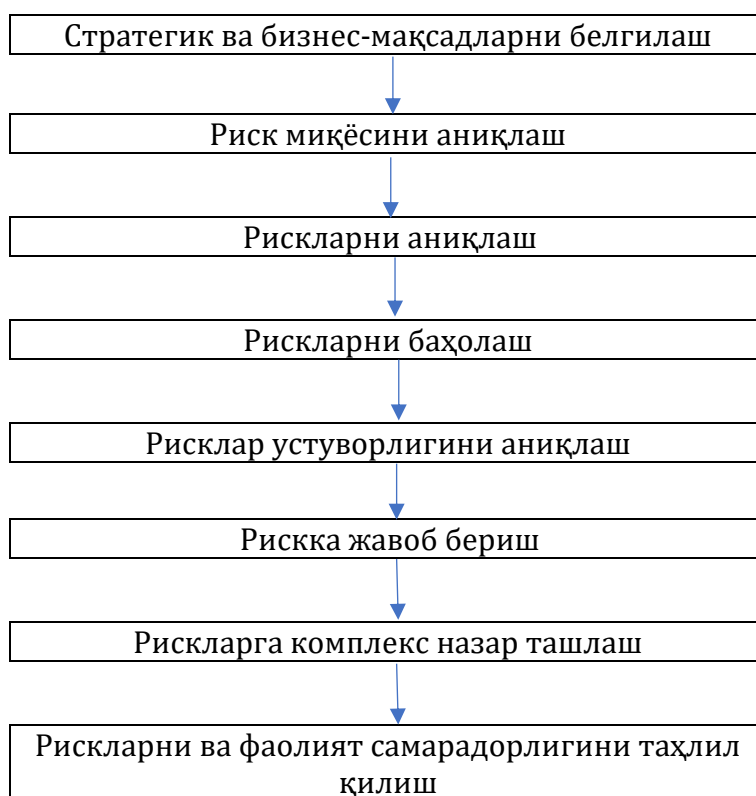
3. Кичик корхоналар ўрта ва йирик корхоналарга қараганда кўпроқ хавфга дучор бўлишади (Сайфулина, 2016). Бу уларнинг фаолияти ўз капитали ва заҳиралари билан камроқ таъминланганлиги билан боғлиқ. Мулкнинг кичик бир қисмига етказилган зарар компания фаолиятини тўхташига сабаб бўлиши мумкин. Муаммоларни бартараф этиш харажатлари кўпинча умумий бюджетдан ошади. Худди шу воқеа йирик компания томонидан йўқ қилиниши мумкин, аммо кичик бизнесни банкрот қилади. Айниқса, юқори хавфлар фаолиятнинг бошига хосдир.

Кичик бизнес, ўз навбатида, бир текис ва юқори даражадаги барқарорлик билан ажралиб туради. Кичик корхоналар risk таснифи асосида, унинг кўп белгилари орасида, биз энг муҳим деб ҳисобланаларимиз сифатида қуйидагиларни кўрсатамиз:

- оғирлик даражасига кўра (йўл кўйиш мумкин, критик, ҳалокатли);
- зарар турига кўра (молиявий, номолиявий);
- суғурталаш мумкинлиги бўйича (суғурталанадиган, суғурталанмайдиган)

(Пинковецкая, 2016).

Riskларни таснифлаш ва идентификациялаш корхона riskларини бошқаришнинг бир қисмидир. Riskларни бошқариш жараёни энг тўлиқ кўриб чиқилган ҳужжат ISO 31000:2018 халқаро стандартидаги "riskларни бошқариш – қўлланма" ва "Ташкилот riskларини бошқаришнинг концептуал асослари" СОСО ЕРМ 2017 бўлиб, ушбу қўлланмалар компания раҳбарлари учун Треадвей комиссияси ҳомийлар кўмитаси томонидан ишлаб чиқилган. Riskларни бошқариш bosқичлари 1-расмда келтирилган.

1-расм. СОСО ЕРМ 2017 учун рискларни бошқариш жараёни

Манба: муаллиф томонидан тузилган.

Риск миқёси корхона фаолиятининг стратегияси ва ўзига хос хусусиятларига қараб аниқланади. Кейин умумий риск базаси шакллантирилади, энг долзарблари аниқланади. Рискларни баҳолаш уларнинг аниқ мақсади ва эҳтимолликка таъсири асосида амалга оширилади, уларни эксперт, миқдорий баҳолаш ёки амалга ошириш даражаси билан ўлчаш мумкин. Риск омиллари ва уларнинг оқибатлари тавсифи ҳам баҳолашнинг бир қисмидир. Ҳар бир рискка корxonанинг стратегик мақсадларига таъсири ва риск миқёсининг ошишига таъсир қилиш қобилиятига қараб ўз устуворлиги белгиланади. СОСО ЕРМ 2017 рискни бошқаришнинг 5 та стратегиясини белгилайди: рискдан қочиш, рискни камайтириш, рискни узатиш, рискни қабул қилиш ва рискни бартараф этиш.

Энг консерватив усул, рискдан қочиш, рискни келтириб чиқарадиган ҳаракатни бажаришдан бош тортишни ўз ичига олади. Бундай тадбирни ўта оғир ҳолатларда қўллаш яхшироқдир, чунки корхона бундай ҳаракатдан фойда олиш имкониятидан маҳрум бўлади. Рискни камайтиришнинг классик намунаси уни диверсификация қилишдир. Мумкин бўлган йўқотишлар учун заҳираларни яратиш таваккал қилишнинг бир шакли ҳисобланади. Рискларни баҳолаш таҳлилни ўтказишни, даражани аниқлашни ва агар қарор қабул қилинган бўлса, унинг кейинги ўсишини ўз ичига олади. Кўпинча, риск шартнома асосида қисман ёки тўлиқ бошқа ташкилотга ўтказилади. Трансфернинг энг кенг тарқалган усули бу суғурта. Суғурта шартномасини тузишда тадбиркор суғурталовчига эҳтимолий хусусиятга эга бўлган баъзи рискли ҳодисалар юз берса, моддий йўқотишни қоплаб беради (Masjuk, 2017).

Микросуғуртани ривожлантириш: хорижий ва Ўзбекистон тажрибаси кичик бизнесда рискларни бошқариш амалиётини таҳлил қилиш молиявий рискларни бошқаришга тизимли ёндашувнинг йўқлиги, рискли тасодифий ҳодисалардан йўқотишларни минималлаштириш учун суғурта механизмидан чекланган фойдаланиш мавжудлигини кўрсатади. Чекланган молиявий ресурслар туфайли кичик бизнес малакали таваккалчилик менежерларини жалб қила олмайди, консалтинг

компаниялари билан боғлана олмайди ва корпоратив рискларни комплекс суғурталаш учун суғурта шартномаларини сотиб олмайди. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон суғурталовчилари кичик бизнесга бозор талабига жавоб берадиган юқори сифатли суғурта маҳсулотларини таклиф қила олмаяпти (Masjuk, 2017).

Микросуғуртани ривожлантириш: хорижий ва Россия тажрибаси.

Кичик бизнесда хатарларни бошқариш бўйича Ўзбекистон амалиётининг таҳлили молиявий рискларни бошқаришга тизимли ёндашувнинг йўқлиги, хавфли тасодирий ҳодисалардан йўқотишларни минималлаштириш учун суғурта механизмидан чекланган фойдаланишни кўрсатади. Кичик бизнесда молиявий ресурсларнинг чекланганлиги туфайли кичик бизнес малакали риск-менежерларни жалб қила олмайди, консалтинг компаниялар хизматларидан фойдалана олмайди, комплекс суғурта шартномаларини тузиш имкониятига эга эмас.

Ўзбекистонда кичик бизнес рискларини самарали молиялаштириш воситаси бўлган микросуғурта бизнесни ҳимоя қилишни янада қулайроқ қиладиган оддийроқ маҳсулотлар, муқобил савдо каналлари ва маркетинг воситаларининг мавжуд эмаслиги билан тавсифланади. Анъанавий суғуртада усуллар етарли даражада стандартлаштирилмаган ва ҳар бир алоҳида ҳолатда индивидуал ёндашувни (мутахассисларни жалб қилиш, актуар ҳисоб-китоблар ва экспертиза) талаб қилади. Бу суғурта полиси нархининг ошишига олиб келади, шартнома тузиш ва суғурта ҳодисаси юз берганда суғурта тўловларини олиш жараёнини мураккаблаштиради.

Д.М. Сорнелиу, Д. Дрор, А. Малима, Л.Т. Пиессе микросуғурта талқинича, микросуғурта классик суғуртадан кўп фарқ қилмайди. Микросуғурта анъанавий суғурта бўйича умум эътироф этилган амалиётга мувофиқ амалга оширилади, бир хил тамойилларига асосланади ва бир хил асосий параметрларга эга. Бироқ, унинг ўзига хос хусусиятлари бор. Микросуғурталашда "микро"ни тушунишнинг учта асосий ёндашуви мавжуд: маҳсулот ва жараёнлар мақсадли аудиторияга қараб ишлаб чиқилади.

Микросуғурта хизматларининг харидорлари кам ва беқарор даромадга эга бўлган ёки иқтисодийнинг норасмий секторида ишлайдиган шахслар, иммигрантлар, кредит тарихи ёмон бўлган бошланғич тадбиркорлар, кичик шаҳарлар ва қишлоқ жойлари аҳолиси, микро ва кичик корхоналар ва бошқалардан ташкил топади. Иккинчи ёндашувга кўра, микросуғурта суғурта қопламасининг ва суғурта мукофотларининг кичиклиги билан характерланади. Қоида тариқасида, микросуғурта шартномасининг муддати қисқароқ, тўловлар тартибсиз. Масалан, Ҳиндистон микросуғуртани ривожлантирган биринчи мамлакат бўлди.

Микросуғурта маҳсулоти оддий бўлиши керак, шунингдек суғурта мукофоти ва суғурта қопламасининг тўғри балансига эга бўлиши керак, бу эса ўз навбатида тўлиқ ёки чекловларни ўз ичига олиши мумкин. Тўлиқ суғурта қопламаси билан барча зарар қопланади. Турли чекловларнинг жорий этилиши йўқотишларни бартараф этиш жараёнини мураккаблаштиради. Шу билан бирга, чегирмалар ва бошқа чекловлардан фойдаланиш суғурта ставкасининг пасайишига олиб келади. Қоида тариқасида, суғурта қопламаси хавфли воқеа содир бўлганда зарарларнинг фақат бир қисмини қоплайди. Аммо зарарларнинг бир қисмини қоплайдиган суғурта тўлови ҳам қарз олувчининг молиявий ҳолатини яхшилашга ёрдам беради ва унинг мажбуриятларини тўлаш ва қутилмаган вазиятларни энгиш қобилиятини оширади.

Микросуғурта маҳсулоти мижоз томонидан осон тушунилиши, уни сотиб олиш бўйича мураккаб ҳаракатлар, йўқотишларни тасдиқлаш ва тўловни қабул қилиш учун махсус тайёргарлик ва билимларни талаб қилмаслиги керак. Бу кичик суғурта миқдори ва мукофотлари, стандартлаштирилган суғурта қоидалари билан тавсифланади. Учинчи ёндашув микросуғурта маҳсулотларини ишлаб чиқиш, жорий этиш ва тарқатиш жараёнларидаги хусусиятларни аниқлашга асосланади ва суғурталанган субъектлар маълум даражада микросуғуртани бошқаришда иштирок этганда, бадалларни тўлаш ва

тўловларни амалга ошириш қоидаларини мустақил равишда белгилаганда, субсидия тамойилларини қўллашни назарда тутати. Бунга намуна сифатида ўзаро суғурта тизимини келтириш мумкин.

Микросуғуртани аниқлашга бўлган ёндашувларнинг турличалигига қарамасдан, айрим асосий хусусиятларини ажратиб кўрсатиш мумкин:

– рискларни бирлаштириш принципини қўллаш (анъанавий суғуртада бўлгани каби):

– кам таъминланган сегментга мўлжалланган, норасмий сектор;

- риск классларидан мустақил (ҳаёт, соғлиқ, экинлар, чорвачилик, мулк ва бошқалар).

Суғурта соҳасида тадқиқотлар олиб боровчи ва йирик суғурта компанияси ҳисобланган Awiss Re Group нинг таркибига кирувчи Swiss Re Institute фикрига кўра, микросуғурта ўзининг атрибутив хусусиятлари орқали аниқланиши мумкин.

1. Суғурта тамойиллари, шу жумладан эквивалентлик – суғурта рискинни амалга оширишда зарарни қоплаш кафолатлари эвазига полис эгаси томонидан (ёки polis эгаси номидан ҳукумат, ривожланиш институтлари томонидан) суғурта мукофотларини тўлаш.

2. Оддийлик. Маҳсулот дизайни, андеррайтинг, мукофот йиғиш, суғурта қопламаси тўловлари ва актуар ҳисоб-китобларнинг йўқлиги жиҳатидан "осон" тузилма.

3. Мослашувчанлик. Микросуғурта маҳсулотлари мослаштирилган ва истеъмолчиларга йўналтирилган бўлиши керак. Мисол учун, мунтазам суғурта мукофотлари йиғишни суғурталанувчининг тартибсиз даромадига мослаштириш мумкин.

4. Мавжудлик. Кам ёки беқарор даромадли истеъмолчилар сегментига эътибор қаратилганлиги сабабли, суғурталовчига берилган риск учун тўлов – суғурта мукофоти – ушбу ҳимоя харидорларининг маълум мақсадли гуруҳлари – суғурта полиси эгалари учун суғурта ҳимоясини олиш имконияти мавжудлигини белгилайди. Суғурта шартномаси учун тўловнинг кичиклиги суғурта қопламасини оладиган суғурта қилдирувчиларнинг мақсадли гуруҳини кенгайтиради. Ҳукумат ва ривожланиш институтларидан субсидиялар қўлланилади²⁷.

Шуни таъкидлаш керакки, микросуғурта уни анъанавий суғуртадан ажратиб турадиган ўзига хос хусусиятларга ҳам эга:

1. Юкни минималлаштириш принципи. Етарли даражада паст нархни сақлаб қолиш учун маъмурий ва иқтисодий харажатларни ва агентларнинг иш ҳақини камайтириш чораларини кўриш керак. Микромоллия ташкилотлари арзон нархлардаги тарқатиш каналларидан биридир.

2. Камроқ муҳим рискларни эътиборсиз қолдириш шароитида энг долзарб принципга мувофиқ суғурта хавфини танлаш. Кичик корхоналар, қоида тариқасида, чекланган молиявий ресурслар шароитида фаолият юритиши ва заҳира фондлари кўпинча йўқлиги сабабли, юқори рискли ишни амалга ошириш улар учун йирик тадбиркорлик субъектларига қараганда оғирроқ оқибатларга олиб келади. Шу сабабли, суғурта учун оғир оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган хавфларни танлаш – даромадни йўқотиш ёки ҳатто ҳалокатли оқибатлар – капитални йўқотиш.

3. Суғурта қилдирувчилар ва суғурталовчилар ўртасидаги ўзаро ишонч принципи. Ўзаро суғурта компаниялари фаолиятининг маҳаллий табиати, компания аъзоларининг раҳбарият томонидан қабул қилинган бошқарув қарорларини назорат қилиш имконияти тадбиркорларга рискларни бошқаришнинг самарали механизми сифатида суғуртага ишончсизликни енгишга имкон беради.

²⁷ Малое и среднее предпринимательство: некоторые факты за 6 лет. [Maloe i srednee predprinimatelstvo: nekotorye fakty za 6 let.] URL: <http://government.ru/info/32155/> (accessed: 10.01.2018).

4. Инновация принципи. Микросуғурта - бу Ўзбекистон суғурта бозори учун янги маҳсулот.

Микросуғуртанинг ривожланиши кичик бизнеснинг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш учун суғурта механизмидан фойдаланиш имконини беради. Суғурта маҳсулоти учун паст тўлов микробизнес вакиллари, бошланғич тадбиркорлар учун суғурта мавжудлигини таъминлайди. Микросуғурта шартномаси бўйича суғурта рискни амалга оширишдан кўрилган зарарларнинг қопланиши кичик бизнеснинг банкротлиги хавфини камайтиришга имкон беради. Микромолия бозори иштирокчиларининг мижоз, технологик, маҳсулот ва маркетинг ҳамжамияти бўлган молиявий конвергенция рискларни суғурталашни ривожлантириш омили бўлиб, микросуғурта маҳсулотини яратиш ва сотиш учун бирлик харажатларини камайтиришга ва суғурта зарарларини қоплашга ёрдам беради. Замонавий рақамли технологияларнинг ривожланиши микросуғурта маҳсулотларини тарқатишнинг янги каналларини ташкил этиш, рақобатни ривожлантириш ва суғурта бозорида ахборот асимметриясини камайтириш имконини беради.

Хулоса ва таклифлар.

Замонавий рақамли технологиялар микросуғурта маҳсулотларини тарқатишнинг янги каналларини шакллантиришга имкон беради. Рақамли платформалар ҳудудий узоқлиги, суғурта маҳсулотларининг арзонлиги ва бошқалар туфайли кириш қийин бўлган мижозлар учун микросуғурта полисларини онлайн сотиш жараёнини ташкил қилиш имконини беради. Микросуғурта маҳсулотларининг ўзи электрон тизимларни ишлаб чиқувчилардан келиб чиқадиган талабларга энг мослашувчан бўлиб бормоқда ва электрон платформада турли компаниялар маҳсулотларининг мавжудлиги нафақат рақобатбардош маҳсулотни аниқлайди, балки суғурта шартномаси нархини таққослайди, зарарни қоплаш сифатини баҳолайди. Замонавий рақамли технологияларнинг ривожланиши суғурта компаниясининг мижозини масофадан аниқлаш имконини беради, бу эса суғурталовчиларнинг суғурта қилдирувчиларнинг шахсий маълумотларини тўплаш ва таҳлил қилиш харажатларини сезиларли даражада камайтиради.

Суғурта даъволарини қайта ишлаш жараёнлари рақамли технологиялар ёрдамида ҳам соддалаштирилиши ва оптималлаштирилиши мумкин. Автоматик йўқотиш ҳақида хабар бериш, реал вақтда даъволарни қайта ишлаш, зарарни олдиндан баҳолаш, ўз-ўзига хизмат кўрсатиш имкониятлари ва электрон тўловлар даъволарни бошқариш самарадорлигини оширишга имкон беради. Замонавий рақамли технологиялардан фойдаланиш (big data, блокчейн ва бошқалар) тадбиркорнинг "суғурта тарихи"ни шакллантириш, зарарсиз суғурта учун бонусларни тўплаш ва суғурта фирибгарлиги хавфини сезиларли даражада камайтириш имконини беради.

Адабиётлар / Литература / Reference:

Masjuk, N.N. (2017) *Konfliktnokompromissnaja metodologija kak organizacionno-upravlencheskaja innovacija v strategicheskom i finansovom upravlenii* [M.A. Bushueva, L.K. Vasjukova, N.N. Masjuk *Azimut nauchnyh issledovanij: jekonomika i upravlenie. T.6. no. 3 (20). pp. 254- 258*].

Najt F.H. (2003) *[Risk, neopredelennost i pribyl [Pod red. Grebennikova V.G. [Moscow: Izdatelstvo «DELO», 360 p]*.

Parasolov V.I., Gashokov H.I. (2017) *[Predprinimatel'skie riski malogo biznesa [Uspehi sovremennoj nauki i obrazovanija. vol. 5. no 4. pp. 111–116]*.

Грубенкова Д.О. (2016) *Предпринимательство в теориях Р. Кантильона, Маркса, Веблена и Шумпетера: сравнительный анализ // Международный студенческий научный вестник.. № 2.*

Иванова О.М., Козлова Е.И., Новак М.А. (2018) Генезис теории риска // Инновационная экономика перспективы развития и совершенствования. № 3 (29). С. 46–52.

Ильенкова Н.Д. (2016) Развитие теории предпринимательского риска в трудах выдающихся ученых прошлого // Транспортное дело России. № 3. С. 47–49.

Кодекс (1996) Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси.

Пиньковецкая Ю.С. (2016) Рисковая деятельность субъектов малого и среднего предпринимательства // Современная конкуренция. № 4 (58). С. 26-39.

Сайфулина Р.Р. (2016) Применимость методов оценки рисков на предприятиях малого бизнеса в России // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия Экономика и менеджмент. № 2. С. 76-83.